

Mikko Huhtamies

Haaksirikkoja ja pelastustoimintaa 1700-luvun Itämerellä

Vuonna 1729 perustettiin Ruotsissa valtakunnallinen sukellus- ja pelastuskomppania, Dykeri- och bärgningskompanie, jonka tehtävänä oli pelastaa haaksirikkoutuneita aluksia ja niiden lasteja. Komppanian vastuualue (district) ulottui Skoonesta Suomenlahdelle se toimi aina 1700-luvun loppuvuosiin asti. Vuodesta 1746 komppania alkoi raportoida säännöllisesti amiraliteetille Karlskronaan alueellaan sattuneista haaksirikoista. Sukelluskomppanian kvartaaliraportit valaisevat ainutlaatuisella tavalla 1700-luvun kauppamerenkulkua. Ne kertovat kuinka paljon, missä ja milloin haaksirikkoja oli, mistä alus oli tulossa, minne menossa sekä haaksirikkopaikan. Kapteenien nimien perusteella voidaan selvittää heidän kansallisuutensa. Aluksen lasti kuvataan vain laadullisesti pääpiirteissään, mutta jo kyseessä on Juutinrauman läpi kulkenut alus, voidaan lasti selvittää tarkasti. Tarkastelen Itämeren haaksirikkoja laajana kokonaisuutena tekemäni tietokannan perusteella. Se kattaa vuodet 1746–1779 ja käsittää noin 500 haaksirikkotapausta. Vertaan tietokantaani myös Virossa tehtyyn Shipwehr-haaksirikkotietokantaan.

Sukellus- ja pelastuskomppania, joka toisin kuin sen nimi antaa ymmärtää ei harjoittanut varsinaista sukellustoimintaa vaan pintapelastusta, jossa naaroilla, koukuilla ja sahoilla irrotettiin kokonaan tai osittain uponneesta aluksesta kaikki mikä irti saatiin. Toiminnassaan se noudatti paitsi varhaiskapitalistista suoraviivaista ja jopa häikäilemätöntä toimintatapaa myös vanhaa periaatetta, jonka mukaan vain merenkulku on välttämätöntä. Ihmishenkien pelastaminen oli sivuasiana.

Sukelluskomppania oli valtiolta sukellustoimintaan privilegion saanut monopoliyritys, jonka tavoitteena oli taloudellinen voitto. Komppania otti itselleen pelastuspalkkion, jonka määrä vaihteli eri aikoina pelastusoperaation vaativuuden mukaan. Pelastuspalkkio vaihteli eri aikoina ja eri tapauksissa mutta yleisesti se oli n. 8–30 prosenttia pelastetun lastin arvosta.

Sukelluskomppanian pelastamaa tavaraa myytiin ja ostettiin kaupunkien huutokauppakamarien yhteistoiminnassa komppanian kanssa järjestämissä huutokaupoissa.

Tutkimusprojektimme Haaksirikot ja pelastustoiminta 1700-luvun Itämerellä rahoittaja Helsingin yliopistossa on Koneen säätiö ja Suomen Akatemia, minkä turvin projekti kestää vuoteen 2019. Teemme yhteistyötä myös Merimuseon ja meriarkeologien kanssa. Kenttätutkimusten kohteena on mm. Jussarön merialue.